

A vácrátóti-kúria
napjainkban
(Fotó: Volentics Gyula)

Volentics Gyula

A vácrátóti Vigyázó-kúria

A Pest megyében, Váctól 9 km-re lévő Vácrátót műemléki védeltséget élvező, az MTA Botanikai Kutatóintézetének természetvédelmi területén álló, különleges történelmi múltú épülete a Vigyázó-kúria.

Korabinszky Mátyás 1786-ban megjelent könyve már két nemesi udvarházzal tudósít Rátótról. A mai gyűjtemény elődjének számító tájképi kert első említése 1827-ből, a Géczy család birtoklásának idejéből származik. Valószínűsíthetően korábban csak egy átlagos, a természeti adottságokat jól kihasználó, ártéti ligeterdőre és folyami homokra épített „ánglus kert” lehetett a Szódrákos-patak felduzzasztott vize mellett.

Már az első katonai felmérés térképén (1780–1784) jól felismerhető a kert, mint majorsági kultúrterület, majd a második felmérés (1806–1869) idején készült térképen már jól kirajzolódnak a kacskaringós utak, a kertet kettévágó patak és a nagy tó is.

1871-ben bojári gróf Vigyázó Sándor (1825–1921) vásárolta meg a birtokot, aki hatalmas vagyonát tovább növelte felesége, Podmaniczky Zsuzsanna (1838–1923) hozományával. Házasságuk kezdetén még jobbára Bécsben éltek, de a hazafias érzelmű Sándor hazakivándorolt, ezért az új birtokán levő, az 1830-as években klasszicista stílusban épült, szabadon álló kastélyt 1872-ben eklektikus-historizáló stílusban át-

A kastély enteriőrje
1895-ben
jobbra

A felújított díszkapu
(Fotó: Volentics Gyula)

építtette és a korízlésnek megfelelően bebútoroztatta. Az átépítés után a mozgalmas homlokzatú, romantikus, egyemeletes, toronyszobás épületben a folyosónkon és előszobákon kívül 28 helyiség, ezen belül 24 szoba volt található. A kastélyt körülölelő 52 holdnyi területű kert átalakítására a legjobb hazai kerttervezőt, a József főhercegnek is dolgozó, híres Jámbor Vilmost (1825–1901) hívta meg. Néhány évtized alatt Band Heinrich Vilmos (1840–1913) főkertész irányítása mellett, óriási költségekkel létrejött a dendrológiai gyűjtemény, valamint a múlt felé forduló, szentimentális életérzést kifejező kerti építményekkel (zenélő vízimalom, gótikus kolostor-műrom, a közeli Vác fölötti Naszályból hozatott kőből épített barlangszerű alagút, Ferenchalom-kilátó) a korstílusnak megfelelő stíluselemekkel rendelkező tájképi angolkert (tagolt felszín, négy tóból álló tórendszer, mesterséges víz-esés, tisztások, nyiladékok).

Vigyázó Sándor végrendeletében roppant vagyonát, könyvtárát, értékes műtárgygyűjteményét, négy vidéki kastélyát, városi lakó- és bérházait, palotáit, 28 ezer kataszteri hold földjét és jelentőségén túl értékes vácrátóti növénygyűjteményét a Magyar Tudományos Akadémiának ajándékozta. Hét évvel később fia, Ferenc (1874–1928) a Bécs melletti Rekawinkelben történt tragikus halála után azonban hosszú pereskedés indult el az örökös Bolza család és az akadémia között a 20 millió aranypengős (ma kb. 75 milliárd forint) vagyonért. Az évekig tartó huzavonában Zichy Domokosné Bolza Mariette (1911–1996) 1936-ban Debreczeni Sándor pesti ügyvédnek eladta a birtokból a vácrátóti kastélyt és parkot. Az új tulajdonos nemcsak az üvegházakat számolta fel, hanem sajnos lebontatta a rossz állagúnak ítélt 712 négyzetméteres tornyos kastélyt, és felépíttette helyette a ma is látható egyszerűbb, az akkori polgári ízlésnek megfelelő udvarház jellegű kúriát. Az átépítés után a földszintes, L alaprajzú, oldalfolyosós épület főhomlokzata 4a-b-4a tengelyszítású, az egyenes-záródású ajtó előtt kétoszlopos portikuszos, tőle jobbra, és balra 4–4 szegmentíves ablak kialakítású lett. A kert felőli homlokzata 4a-3a-c-3a-4a beosztású vált. Az épület közepén ma háromnegyedes toszkán fejezetes, háromnegyedes oszlopokkal tagolt ovális alakú díszterem, felette kupola található. A második világháború után a kúria minden nyílászárója hiányzott, a kifosztott épületben a szobák trágyával voltak tele, mivel azokat az oroszok lóistállónak használták.

Csak a háborút követően, többszöri tulajdonoscsere után valósult meg az örökösök szándéka, és került az ingatlan az akadémia birtokába, hogy a területen 1952-ben megalakulhasson a mai napig működő Botanikai Kutatóintézet. A 180 éves, műemlék- és természetvédelem alatt álló romantikus tájképi kertet, valamint az ország leggazdagabb tudományos élőnövény-gyűjteményét évente 80 ezer látogató tekinti meg. 🌱

A Vigyázó-kastély kerti homlokzatának részlete, 19. század vége

Zenélő vízimalom az angolkertben (képeslap, 1979)

A Vigyázó-kastély főhomlokzata 1895-ben

